

- 1 De Faun tankautospuiter van de Dordtse brandweer, in gebruik van 1927-1950 (kenteken PJ-98-11). De autospuiter is voorzien van een koperen tank met een inhoud van 1000 liter en een pomp met een capaciteit van 2000 liter per minuut. Het voertuig is als brandweervagen gebouwd, waarbij de opbouw onder beheer van de brandweer van Dordrecht tot stand kwam. Bij de Watersnoodramp van 1953 werd de Faun, hoewel al niet meer in gebruik, weer ingezet om water te verpompen in Dordrecht en 's-Gravendeel.

Inv.nr. 00044278

Redden, bergen, pompen, puinruimen en spuiten

De rol en betekenis van de brandweer tijdens de Watersnoodramp in 1953

LOUIS PH. SLOOS

Tijdens de Watersnoodramp was de Bescherming Bevolking (B.B.), de beoogde organisatie bij uitstek om hierbij te worden ingezet, nog in een ontwikkelingsfase en kon weinig uitrichten; haar rol bleef beperkt tot coördinatie.¹ De B.B. werd in 1986 opgeheven, B.B.-taken gingen over op de brandweer, en tegenwoordig kennen we veiligheidsregio's en de Ge-coördineerde Regionale incidentenbestrijdingsprocedure (GRIP).² Bij een ramp of crisis die zich uitstrekt over meer dan een veiligheidsregio kan maximaal worden opgeschaald tot GRIP-5, waarbij de veiligheidsregio's gezamenlijk het incident bestrijden. Hoe bracht de brandweer, toen de korpsen, waaronder vele kleine, in theorie een plaatselijke taak hadden en de communicatie met in het bijzonder het rampgebied zeer gebrekkig was, het er tijdens de Watersnoodramp van af?

165

Inleiding

Ruim zeven maanden na de Watersnoodramp publiceerde het Nederlandse Rode Kruis *Een volledige lijst van Slachtoffers van de overstromingsramp op 1 Februari 1953, ...* Op dat moment waren nog niet alle slachtoffers gevonden. Op deze lijst van slachtoffers staan ook de namen van drie brandweermannen. Zij staan hier niet op als burgerslachtoffers, als omgekomen inwoners van het rampgebied, maar als inwoners en lokale, vrijwillige brandweermannen die dienstdeden tijdens de ramp

---

Veilig. Jaarboek Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid / Safe. Annual of Korpora, Heritage Public Safety, 164-191. DOI 10.5117/9789048563739_SLOOS

¹ *Inventaris van het archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Bescherming Bevolking (OBB), 1945-1985. Versie: 28-11-2016* (Den Haag 2010) 9.

² <https://www.inspectie-jenv.nl/toezichtgebieden/nationale-veiligheid/rampenbestrijding-en-crisisbeheersing>.

en omkwamen.³ In verband met haar aanwezigheid in de verschillende plaatsen en taakstelling, was de brandweer als allereerste met georganiseerde hulpverleningsploegen in het rampgebied om dag en nacht hulp te verlenen.⁴ Bijgevolg behoorden brandweermensen waarschijnlijk ook tot de eerste slachtoffers onder de hulpverleners. In de inleiding van een nieuwe *Handleiding voor de brandweer* uit 1955 schreven de samenstellers terecht:

In vreedetijd wordt de hulp van de brandweer bovendien vaak ingeroepen in gevallen die met brand niets uitstaande hebben, doch waarbij de veiligheid van mens of dier op het spel staat, zoals tengevolge van stormschade aan gebouwen of bij verkeersongevallen. Herinnerd zij ook aan het actief deel dat vele brandweren hebben gehad bij de reddings- en eerste herstelwerkzaamheden na de watersnoodramp van 1 Februari 1953.⁵

Dit beeld dat door de brandweerorganisatie zelf is geschetst wordt bevestigd in een van de eerste uitgebreide officiële rapportages (van de waarnemend Commissaris van de Koningin aan de minister van Binnenlandse Zaken) van de Watersnoodramp uit maart 1953, een belangrijk rapport, getiteld *Watersnood 1953. Rapport Fungerend Commandant Maritieme Middelen te Zierikzee. Chronologisch overzicht 31 Januari 21 Februari 1953. Gegevens van ooggetuigen*. Hierin staat namelijk over de eerste lokale hulpverlening: ‘Vooral de brandweer schijnt goed werk te hebben gedaan, vooral bij reddingswerk.’⁶

Over de Watersnoodramp begon direct daarna een onophoudelijke stroom aan publicaties te verschijnen. Hierin wordt relatief weinig primair aandacht besteed aan de hulpverlening. In de werken die daar wel (mede) over gaan is maar weinig oog voor de rol en betekenis van de brandweer bij de eerste en latere hulpverlening.⁷ Je leest hier echter wel over in ooggetuigenverslagen, waarover later meer. De meeste aandacht gaat over het algemeen uit naar de hulpverlening door de krijgsmacht en het Rode Kruis. Dit zie je ook terug in het bekendste boek over de Watersnoodramp, *De ramp* uit 1953. Van deze gelegenheidsuitgave om geld in te zamelen voor de slachtoffers zijn maar liefst ten minste 725.000 exemplaren gedrukt in zes talen, waardoor de beeldvorming van dit boek nauwelijks valt te overschatten.⁸ Ook voor

³ *Volledige lijst van slachtoffers van de Overstromingsramp op 1 Februari 1953, gerangschikt naar de gemeente van inwoning. De stoffelijke overschotten van de met * gemerkte personen zijn op het tijdstip van publicatie van deze lijst nog niet gevonden* ([Den Haag] z.j.) 15, 7, 9.

⁴ De Redactie, “‘Watersnood 1953’”, in: *De brandweer. Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten* 2 (1953) 22,

⁵ P.J. Tupker (commissievoorzitter), *Handleiding voor de brandweer* (Den Haag 1955) 1.

⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken: Bescherming Bevolking (OBB), nummer toegang 2.04.5051, inventarisnummer 962.

⁷ Zie bijvoorbeeld: Anne-Marie Vinke-Vermazen, Jan Zwemer, *Helpt hen! Het zijn wezen. De hulpverleners na de Watersnood van 1953*, dat vrijwel uitsluitend over de inzet van de krijgsmacht gaat.

⁸ Louis Ph. Sloos, ‘De ramp: oplage 725.000 exemplaren. Het verhaal achter het bekendste boek over de Watersnoodramp in 1953’, in: *De boekenwereld. Blad voor bijzondere collecties* jrg. 39, nr. 1 (2023) 76-79.

het Korps Rijkspolitie is in dit verband doorgaans weinig aandacht. Bij publicatie van de vele beelden van de Watersnoodramp waarop hulpverleners te zien zijn wordt voorts niet zelden verzuimd te vermelden welke hulpverleningsdiensten te zien zijn of de informatie is onjuist;⁹ alles wordt als het ware op een hoop gegooid en gezien als krijgsmacht en/of Rode Kruis. In deze bijdrage wordt daarom de schijnwerper gezet op de brandweer als hulpverleningsdienst tijdens de Watersnoodramp. Hierbij komt zowel de eerste als de latere hulpverlening door lokale brandweren respectievelijk aanvullende korpsen van buiten het rampgebied aan bod.

“Crisisbestendig” in de uren waarin de zee toeslaat’

In het vakblad *De brandweer. Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten* wordt in nummer 2 van 1953 door de redactie gewezen op de hulpverlening door lokale brandweren toen de Watersnoodramp zich voltrok:

Toen op 1 Februari j.l. de springvloed in ons land bezig was slachtoffers te maken, toen vele huizen en andere gebouwen door het woeste water werden verzwolgen, was ook de brandweer paraat. [...] In de plaatsen, steden en dorpen, waar het water de dijk kapot sloeg, waar het bruisende water onze vruchtbare akkers en boomgaarden overspoelde, waar het niets ontziende water alles meesleurde, mensen, dieren, gebouwen, werd een beroep gedaan op onze brandweren. Alarmkreten klonken, de sirenes, brandklokken, schellen werden in werking gesteld. Niet voor uitgebroken branden, neen erger nog, er dreigde groot gevaar voor mens en dier. De brandweercorpsen werden ingezet voor directe hulpverlening, het waarschuwen van de nog veelal slapende bevolking van de bedreigde gebieden, redden van mensen en vee, het openen van sluizen en alle direct voorkomende werkzaamheden.¹⁰

Het zou interessant zijn om te komen tot een compleet chronologisch overzicht van de inzet van de lokale brandweren in het rampgebied. Belangrijke bouwstenen daarvoor vormen ooggetuigenverslagen, zo blijkt. Het boek *De ramp. Een reconstructie van de watersnood in 1953* van Kees Slager is hier grotendeels op gebaseerd en de auteur behandelt de gebeurtenissen chronologisch plaats voor plaats. Hierbij komt in de meeste gevallen de lokale brandweer aan bod, die ofwel zelf in actie kwam, of wilde komen, ofwel, in de meeste gevallen door de burgemeester, werd gealarmeerd. Slager zegt op basis van zijn uitgebreide onderzoek op basis van vele ooggetuigenverslagen over de hulpverlening door de lokale brandweren:

De brandweer is de enige hulpverleningsdienst waar in de dorpen op kan worden teruggevallen. Natuurlijk is er ook politie, maar als een dorp twee politiemannen heeft is dat al veel. Bovendien zijn er nogal wat agenten die bij het zien van al dat water verlamd raken door paniek. De brandweermannen blijken, ondanks het vaak krakke-

⁹ Zie noot 53 voor een concreet voorbeeld.

¹⁰ D., ‘Heldenmoed’, in: *De brandweer. Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten* 2 (1953) 36.

mikkige materiaal waar ze mee moesten werken, redelijk 'crisisbestendig' in de uren waarin de zee toeslaat. 'Ik heb mijn hele leven bewondering voor die mensen gehad,' zegt burgemeester Elkhuizen van Halsteren, want het waren stuk voor stuk vrijwilligers, die vaak op de meest ongunstige en dure uren vrouw en kinderen in de steek lieten om zich in te zetten voor de gemeenschap. Zo ook tijdens de rampnacht.¹¹

Brandweerman Ab van Prooijen, het eerste dodelijke slachtoffer onder de hulpverleners?

Als in de nacht van 31 januari op 1 februari om kwart voor vier de commandant van de vrijwillige brandweer van Nieuwe Tonge, H.A. van Tilborg, op initiatief van burgemeester C.H. (Chris) van Hofwegen (1916-1989) actie onderneemt, zijn dus in vele plaatsen in het rampgebied al lange(re) tijd lokale brandweren actief, maar we beperken ons hier voornamelijk tot Nieuwe Tonge en Halsteren.¹²

Anja Groenveld herinnert zich dat de brandweercommandant van Nieuwe Tonge een aantal mannen, onder wie de 28-jarige huisschilder en brandweerman Aalbert (Ab) van Prooijen (1924-1953), op vernoemd tijdstip verzocht om te assisteren bij een evacuatie uit het gehucht Grevelingen, waarvoor personenauto's werden verzameld. Het was bekend dat de paar huizen op het hoge deel van genoemde plaats propvol zaten met angstige, afwachtende mensen. 'We moeten maar proberen er wat weg te krijgen', zei burgemeester Van Hofwegen tegen polderopziener Kees Luchtenburg.

Nieuwe Tonge ligt een paar kilometer landinwaarts en leek daarom veiliger. De burgemeester sprak de bijeengepakte mensen toe en zei dat de vrouwen en kinderen maar het beste konden vertrekken. Nog voor de eerste auto's arriveerden viel om 4 uur even ten westen van Battenoord, nabij Nieuwe Tonge op Goeree-Overflakkee, een gat in de zeedijk.

Els Luchtenburg, die op dat moment in het volle huis van haar ouders zat, getuigde: 'Die dijkdoorbraak was zo'n klap... Of de wereld verging! Het leek wel of we gebombardeerd werden. Alles dreunde en het huis stond te schudden.' Vervolgens arriveerden over een binnendijk de personenauto's. Omdat Battenoord op een hoog punt ligt, bleven de auto's op de Binnendijk staan. De eerste inwoner die werd ge-

¹¹ Het beeld dat Slager schetst van de politie, de rijkspolitie, is wat zwartwit. Hoewel in het aangehaalde rapport *Watersnood 1953*. [...] staat over de (rijks)politie met betrekking tot de eerste lokale hulpverlening: 'Het politiekorps was maar heel klein en kwam wederom niet uit de kleren', komt een genuanceerde beeld naar voren in: Willem van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953* (Amsterdam 2018) passim; bijvoorbeeld p. 116-117. Ook uit veel foto's blijkt de actieve en belangrijke rol van de rijkspolitie in het rampgebied. Kees Slager, *De ramp. Een reconstructie van de watersnood van 1953* (Amsterdam, Antwerpen 2003) 153. NL-HaNA, BiZa / Bescherming Bevolking, 2.04.5051, inv.nr. 962.

¹² De brandweercommandant van Nieuwe Tonge komt niet voor in jaarboek van de Nederlandse Vereniging van brandweercommandanten, waarin deze per provincie en vervolgens alfabetisch per plaats worden vermeld. Slager, *De ramp*, passim.

- 2 Het gevolg van het doorbreken van de dijken bij Battenoord.

ANP

- 3 Een plaatsnaambord van Halsteren dat nog net boven het water uitsteekt. Nationaal Archief Den Haag, Fotocollectie Rijksvoorlichtingsdienst.

Eigen foto Arbeiderspers
Fotodienst

- 4 De brandweer varend op de Smidsweg in 's-Gravendeel tijdens de Watersnood.

Privé collectie

evacueerd was meteen ook een van de laatsten. Er vielen namelijk nieuwe gaten in de buitendijk waardoor enorme watermassa's met donderend geraas de polder instroomden. Het water steeg zo snel dat het over de lage Battenoordse dijk begon te stromen. Die binnendijk was de verbinding tussen Battendorp en Nieuwe Tonge, waar op dat moment de auto's met de evacués overheen reden. Vanaf Battenoord was te zien dat de koplampen van de auto's plotseling niet meer bewogen. De motoren moesten zijn stilgevallen.

Groepen mannen, onder wie brandweerman Ab van Prooijen, waagden zich te voet op de dijk. Ze liepen stevig omarmd om overeind te blijven in het geweld van de storm en het water. Vervolgens ging ook nog een tweede groep op pad, waarvan uiteindelijk drie man terugkeerden. Spoedig sloeg het noodlot toe en waren alleen nog radiohandelaar A. Schipper, die dit later allemaal heeft opgeschreven, en brandweerman Ab van Prooijen over. Enkele meters voor hun stond een auto. Binnenin zaten een moeder met drie kinderen, zonder chauffeur, die was weggelopen. Het water stond al in de auto. Schipper en Van Prooijen besloten hun passagiers een voor een naar een nabijgelegen huis (van H. Vreeswijk) op de dijk te brengen. Onder protest van de vrouw haalde Van Prooijen een van de kinderen uit de auto en nam het onder zijn arm. Schipper riep 'Ab, laten we het samen doen!', maar hij antwoordde: 'Ik kan het alleen wel.' Vervolgens diende zich een nieuwe waterzuil aan waardoor Van Prooijen zijn evenwicht kwijtraakte. Hij viel met het kind plat op het water, vloog met grote snelheid door een gat in de heg om direct daarna door het water te worden opgeslokt. Vervolgens brokkelde meteen de dijk af, waardoor de auto waarin de vrouw met de twee achtergebleven kinderen nog zat, ook in het water verdween.¹³

Ab van Prooijen was de eerste brandweerman die omkwam tijdens de Watersnoodramp. Hij liet een zwangere vrouw en twee kinderen achter. Zijn naam staat vermeld op het Nationaal Brandweermonument.¹⁴ Commandant Van Tilborg, die Van Prooijen op pad stuurde, moest later zelf ook voor het water vluchten maar overleefde de ramp. Op 30 april 1953 werd hij op paleis Soestdijk door de koningin ontvangen vanwege zijn 'belangrijke rol gespeeld bij redding [van] slachtoffers en later bij opruimingswerkzaamheden'.¹⁵

Schipper had het gered, maar stond er nu alleen voor. Hij ging schuifelend verder en kwam op een gegeven moment een vrachtwagen tegen tussen een huis (van Vreeswijk) en een schuur, waar zestien mensen bovenop zaten. Naast mensen uit de polder trof hij ook bakker en brandweerman Willem Breen aan, die vlakbij was gestrand met een brandweerwagen.¹⁶

¹³ Slager, *De ramp*, 133-135, 137 (zie ook: Van der Ham, *Ooggetuigen*, 126-127), www.deramp.nl.

¹⁴ <https://www.brandweernederland.nl/onderwerpen/brandweermonument/>

¹⁵ *Algemeen Handelsblad* (30 april 1954). Zie over Van Tilborgs rol voorts: van der Ham, *Ooggetuigen*, passim.

¹⁶ Slager, *De ramp*, 135.

Het mysterie van de verdwenen brandweerwagen

Het is niet duidelijk of voornoemde, gestrande brandweerwagen dezelfde was als die in de buurt van Nieuwe Tonge op weg gegaan was om boeren uit hun nood te gaan helpen en, toen plotseling de dijk scheurde, in een 'afschuwelijke diepte', een afgrond van water verdween. Zowel door de pers, een bericht 'door acht onafhankelijke getuigen bevestigd', als door de redactie van het blad *De brandweer*, wordt gesuggereerd dat de brandweermannen (20 brandweermannen onder leiding van de burgemeester volgens de eerste en 7 brandweermannen volgens de laatste bron) op dat moment (deels) nog in het voertuig zaten; een kop boven een kadertekst in verschillende kranten luidt: 'Brandweerauto met volledige bemanning en burgemeester stortte in diepte'. Burgemeester Van Hofwegen overleefde de Watersnoodramp en voor zover bekend kwamen bij dit voorval ook geen brandweermannen om het leven. Op het Nationaal Brandweermuseum komen alleen de drie namen voor van brandweermannen die elders omkwamen. De namen van de brandweermannen zouden wel vermeld kunnen staan in de lijst van slachtoffers van het Rode Kruis, maar we weten niet wie het zijn.¹⁷

Halsteren en het verlies van twee brandweermannen

Toen om 4.45 uur in de gemeente Halsteren (West-Brabant) de sirene loeide was de brandweer ook daar paraat. Het was bekend wat de oproep inhield, waarop de commandant, Jan van den Bergh, onmiddellijk de opdracht gaf om met twee wagens uit te rukken. Snel handelen was noodzakelijk want de bewoners in de polder moesten binnen de kortste keren geëvacueerd worden. In de nabijheid van de bedreigde plaats gaf hij zijn orders, zond zijn mensen verschillende richtingen uit en ging zelf met enkele leden van zijn personeel meehelpen. Vele mannen, vrouwen en kinderen werden gered, het vee in de stallen werd losgemaakt, toen de redders plotseling werden overvallen door een golf water van ongeveer 3 meter hoog.

Eén van de mannen stond bij een boom en kon zich 2 uur lang vasthouden totdat hij werd gered. De commandant en één brandwacht konden dit echter niet meer en verdwenen in het water. Met vele andere bewoners uit deze zwaar getroffen gemeenten kwamen zij om. Reeds dezelfde dag ging dit bericht door Zeeland en Brabant. Eerst op zaterdag 14 februari werd het lichaam van de commandant gevonden en daags daarna dat van de brandwacht. J. (Jan) J.A. van den Bergh, directeur gemeentewerken en commandant van de brandweer, en L. (Laurent) M.C. Rampart,

¹⁷ *Het Rotterdamsch parool* (4 februari 1953), De Redactie, 'Watersnood 1953', 22, <https://www.brandweernederland.nl/onderwerpen/brandweermuseum/Hetverhaaloverdeverdwenenbrandweewagen> komt niet voor in het ooggetuigenverslag van Van Hofwegen en vele anderen die op zijn verzoek een verslag maakten, waarop het boek *Ooggetuigen* van Van der Ham is gebaseerd, zie aldaar: passim.

brandwacht bij de vrijwillige brandweer, werden in de middag van 15 februari in Halsteren ter aarde besteld.¹⁸ De burgemeester en wethouders van Halsteren stuurden een officiële dankbetuiging aan de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten, die aanving met de woorden:

In de nacht van 31 Januari op 1 Februari 1953 werd ook de gemeente Halsteren door een zware watersnoodramp getroffen. Het verlies van een groot aantal mensenlevens en de verwoesting van talrijke woningen en bedrijfsgebouwen met de veestapel zijn te betreuren. Bij hun poging om anderen het leven te redden, vonden nog de verdrinkingsdood de hoofdopzichter en commandant van de brandweer der gemeente, de heer J.J.A. van den Bergh en de brandweerman L.M.C. Rampart.¹⁹

Van den Bergh was gehuwd en had drie kinderen. Hij zou op 11 februari 50 jaar oud zijn geworden. Rampart was 33 jaar oud, eveneens gehuwd en had vier jeugdige kinderen.²⁰ Ook de namen van Van den Bergh en Rampart staan vermeld op het Nationaal Brandweermemorial.²¹

De omvang van de ramp wordt duidelijk

Uiteindelijk stond als de gevolg van de Watersnoodramp ruim 150.000 hectare grond – merendeels cultuurgrond – in Nederland onder water, ongeveer 5% of een twintigste deel van het toenmalige grondgebied.²² Dit bekende dat ook of juist uit plaatsen waar minder of geen sprake was van wateroverlast de brandweer kon en werd ingezet, al dan niet op eigen initiatief. Uit Heiligerlee schoot zelfs een brandweerman helemaal alleen met een brandweervan te hulp.²³

Zondagmiddag 1 februari 1953 bereikte de brandweer te Alkmaar het eerste alarm uit het noodgebied. De waarnemend districtsinspecteur van de brandweer in de provincies Noord-Brabant en Zeeland, G. Schoonheim, verzocht dringend assistentie met lichtaggregaten voor de gemeente Vlaardingen. Met assistentie van de brandweer van Bergen werd hierop uitgerukt met twee lichtaggregaten tezamen met vier aggregaten uit de Zaanstreek.²⁴

Maandagmiddag werden op verzoek van de districtsinspecteur 3 pelotons van elk 4 bluseenheden in paraatheid gebracht om zo nodig binnen een uur te verza-

¹⁸ D., 'Heldenmoed', 36.

¹⁹ Burgemeester en Wethouders van Halsteren, 'Dankbetuiging aan de N.V.B.C.', in: *De brandweer. Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten* 2 (1953) 64.

²⁰ D., 'Heldenmoed', 37.

²¹ <https://www.brandweernederland.nl/onderwerpen/brandweermemorial/>

²² <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2020/> (van de opgave op voornoemde website is de oppervlakte van de later aangelegde Flevopolder afgetrokken), <https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/bescherming-tegen-het-water/watersnoodramp-1953>

²³ M., 'De nationale ramp', in: *Brand. Officieel orgaan van de Koninklijke Nederlandse Brandweervereniging* 2 (1953) 17.

²⁴ M., 'De nationale ramp', 18, G.P. Koppers, *Vijftig jaar Inspectie voor het Brandweerwezen* (2^e herz. uitg.; Den Haag 1990) 216.

5 Kaart waarop het rampgebied is aangegeven. Losse bijlage bij het boek [Hans Redeker], *De ramp* (Amsterdam 1953).

Inv.nr. R0989

melen bij de brandweerkazerne te Alkmaar, waarbij eten en drinken voor 24 uur meegenomen diende te worden.²⁵ Dinsdagavond om 19:00 uur riep de districtsinspecteur vervolgens op tot hulpverlening in de gemeente Ridderkerk. Een uur later vertrok een colonne van 12 wagens uit Alkmaar, Bergen, Oudorp, Heiloo, Schoorl, Egmond-Binnen, Ursem, Langedijk, Anna Paulowna, St. Maarten, Schagen en Schagerbrug verdeeld over drie pelotons. De politie te Velsen zorgde voor een snelle overgang over het Noordzeekanaal. De politie te Den Haag dirigeerde met een jeep de colonne door haar gemeente.

²⁵ M., 'De nationale ramp', 18.

- 6 Ahrens Fox nummer 4 van de Rotterdamse brandweer (kenteken NF-78-30) in actie te 's-Gravendeel. De gemeente Rotterdam schafte in 1926 als eerste land buiten de Verenigde Staten zeven exemplaren van deze automotorspuiten aan die in 1928 geleverd werden.

Inv.nr. 000444277

- 7 De Ahrens Fox nummer 4 van de Rotterdamse brandweer zoals bewaard gebleven in het Brandweermuseum van Borculo.

Collectie Brandweermuseum Borculo (met dank aan Gertie Voskamp)

- 8,9 Een deel van de brandweercolonne aan het werk in 's-Gravendeel.

Foto's Watersnoodmuseum, Ouwkerk

De politie te Rotterdam, gewaarschuwd door Den Haag, ving de colonne op en voerde haar verder. Voorbij Rotterdam werden alle benzinetanks bijgevuld en om 1:00 uur 's nachts werd Ridderkerk bereikt.

De brandweereenheden zouden 's morgens om half negen worden ingezet en een café werd aangewezen om de nacht door te brengen. De helft van de manschappen kon hierin, de andere helft moest wandelen, waarbij ze elkaar afwisselden. 's-Morgens werd begonnen met leegpompen van de grote polder. Omdat dit onbegonnen werk was voor deze bluseenheden werd de hele colonne naar Rhoon gedirigeerd, toen daar een oproep vandaan kwam. Hier zou een ondergelopen polder gedeeltelijk haar water kunnen spuien als een met modder verstopte gracht en riool het water niet langer tegenhielden. Hier konden de brandspuiten derhalve nuttig werk verrichten door de modder weg te spuiten, waarna de doorstroming inderdaad opgang kwam. Omdat geen verdere hulpverlening werd ingeroepen keerde de colonne hierop in overleg met de inspectie terug naar Alkmaar.²⁶

Toen donderdagmorgen een oproep kwam tot hulpverlening uit 's-Gravendeel, was de colonne een uur later alweer op weg. Met behulp van de Dordtse brandweer, die een GMC-autospuit, een Faun-tankautospuit (zie afb. 1) en twee spuiten van de in 1952 opgerichte Bescherming Bevolking inzette, werd 's-Gravendeel bereikt.

De kom van de gemeente lag in een apart poldertje in de Hoeksewaard, de Nes-polder, die leeggezogen moest worden. Nog meer brandweerkorpsen zijn vervolgens hierbij komen assisteren, uit Dordrecht, Rotterdam, dat twee Ahrens Foxen stuurde die 3000 liter per minuut wegspoten,²⁷ Veenendaal, Zeist, Soest, Soesterberg, Hilversum, St. Maartensdijk, Rotterdam en Sneek, dat een gloednieuwe auto-spuit stuurde, Alkmaar en nog uit verschillende plaatsen in Noord-Nederland. 's-Avonds om half acht werden zo uiteindelijk 40 bluseenheden ingezet bij de dijk van de Dordtse Kil bij 's-Gravendeel die het water wegzogen.

De heer J. Lagendijk, toen 61 jaar oud, brandmeester uit Dordrecht, had hier de leiding en heeft 67 uur onafgebroken gewerkt. Het water zakte 1½ cm per uur en uit een berekening bleek dat het tot maandagmorgen zou duren voordat al het water verdwenen zou zijn. Na een dienst van dertig uur arriveerden op vrijdag- en zaterdagavond per bus aflossingen. Zondagmorgen kwamen reeds grote delen droog te liggen en waren niet alle spuiten nog langer nodig om water weg te pompen.

Hierop vertrok peloton na peloton, maar niet na ontroerende dankwoorden van de burgemeester. De korpsen uit Alkmaar, Egmond-Binnen, Heiloo en Langendijk bleven nog tot de avond, maar toen was er ook voor hen geen water meer. Alles bij elkaar werden twee schoolgebouwen en 300 huizen door de van elders te hulp geschoten brandweer van het water bevrijd.

²⁶ Idem, 18-19.

²⁷ E.O.H.M. Ruempol, 1328-1928. *Gedenboek uitgegeven ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de stad Rotterdam* (Rotterdam 1928) 333-334.

- 10** Een brandweerman (met helm) achter een brandweerwagen uit Zuid-Holland waarmee water wordt weggepompt. Rechts van hem staan twee brandweermannen met pet. Daarnaast staan vijf helpers van het Rode Kruis die lieslaarzen dragen en achter hen staat een burger. Geheel links staat ook een brandweerman met pet met een fotoestel en twee burgers.

Inv.nr. 4500117

In de huizen lag echter overal een laag slijk en ook de kelders waren vol. Maandagmorgen vertrokken daarom de nog aanwezige korpsen samen met dat uit Bergen om met twee kleine babyspuitjes de kelders leeg te halen. Omdat deze werkzaamheden nog wel enige tijd in beslag zouden nemen reed dagelijks een aflosploeg naar 's-Gravendeel. Nadat alle huizen van het slijk waren ontdaan spraken de burgemeester, de lokale brandweercommandant (Pl. Sint Nicolaas) en de inwoners van 's-Gravendeel woorden van dank.²⁸

De Haagse brandweer

Zoals gezegd trok de brandweercolonne op dinsdag 3 februari door Den Haag, maar de Haagse brandweer was zelf ook al vroeg actief betrokken bij de hulpverlening tijdens de Watersnoodramp. Een noodkreet via een radiozender van een

²⁸ M., 'De nationale ramp', 17-19, *Jaarboek Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten 1953-1954, 1954-1955* ([Den Haag] z.j.), 47.

11 De Haagse brandweer aan het werk in Stellendam op Goeree-Overflakkee.

Nationaal Archief

reddingsboot, uitgezonden door de commandant van de vrijwillige brandweer van Stellendam (L. Visser), bereikte ook de Haagse brandweer. Hierop werden onmiddellijk manschappen vrijgemaakt om hulp te verlenen. Gedurende drie maanden werden door de Haagse brandweerlieden op Goeree-Overflakkee in Stellendam, Goederede en Ouddorp alle mogelijke werkzaamheden verricht.²⁹ Volgens een van de Haagse bevelvoerders speelden zij daar 'Manusje van alles'.

De montageploeg legde een noodverlichting aan, waarbij veel geïmproviseerd moest worden, soms zelfs met waslijnen. Voorts trok de ploeg er elke dag op uit om te zoeken naar auto's en tractoren, die op boerderijen en in garages nog in het water stonden. Kwetsbare onderdelen werden nagekeken, gerepareerd of vervangen, dikwijls noodherstellingen onder het motto: als de boel straks droog is, is iedere wagen en elk landbouwwerktuig weer hard nodig. Ook meer piëteitsvol werk behoorde helaas tot de werkzaamheden, het assisteren bij het bergen van lijken.³⁰ En toen dreigden plotseling twee polders opnieuw onder te lopen nadat amfibievaartuigen

²⁹ A.C. Broeshart, *De geschiedenis van de brandweer in Nederland* (Rijswijk 1986) 153, *Jaarboek Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten 1953-1954, 1954-1955*, 53.

³⁰ v. K., 'De watersnood en de brandweer', in: *Brand. Officieel orgaan van de Koninklijke Nederlandse Brandweervereniging* 2 (1953) 36.

12 Hulpdiensten waaronder van de Haagse brandweer poserend voor materieel en een ingezette tractor op de kade te Stellendam.

Watersnoodmuseum,
Ouwkerk

13 Hulp van de brandweer bij het reinigen van aardappels op Goeree-Overflakkee.

Noord-Hollands Archief /
Fotoburo de Boer

sluizen ramden. Maar gelukkig konden deze door leden van het korps hersteld en erger voorkomen worden.

Ondertussen zaten de collega's die in Den Haag achterbleven niet stil. Toen de in Stellendam gestationeerde ploeg de Stellendamse spuit boven water had, ging deze linea recta naar Den Haag, waar de thuisblijvers er wel raad mee wisten. 'Als nieuw gaat ie terug naar Stellendam', beweerden ze.

Door de dienstverlening tijdens de ramp had het brandweermateriaal zwaar te lijden, onder meer van het zoute water. Zo moest de autospuit van Oude Tonge vrijwel volledig worden gereviseerd, inclusief de inventaris, waarmee een totaalbedrag van 4600 gulden gemoeid was.³¹ Andere voorbeelden van hulp door ‘thuisgebleven’ brandweerlieden zijn de 500 dekens die met behulp van omroepwagens in tweeën-half uur tijd werden ingezameld, en in vijf minuten twee complete bedden. En niet te vergeten de inzamelingen die werden gehouden en een flink bedrag opleverden voor het National Rampenfonds, zoals door de brandweer in Bennekom en Schiedam.³²

Brandgevaar en ondergelopen kelders

Nadat veel ondergelopen gebieden en huizen door de brandweer van het water waren bevrijd, werd zij geconfronteerd met haar aloude taak, het blussen van branden. De vrees bestond namelijk dat hooi, dat in het water had gestaan, zou gaan broeien. In de inmiddels drooggepompte Alblasserwaard werd zelfs gesproken van een ‘brandweermobilisatie contra de hooibroei’.³³

Een andere veel voorkomende taak was nog altijd het leegpompen van ondergelopen kelders, zoals in Dordrecht, Klundert en Abbenbroek. In deze plaatsen werkte de brandweer van Driebergen-Rijsenburg samen met de brandweer van Dordrecht, die van Breda en Maastricht met het korps van Klundert, het Biltse korps met collega’s op een nog onbekende locatie, maar ze gaven acte de présence, en dat van Wassenaar ging naar de geadopteerde gemeente Abbenbroek.³⁴

Het hoogtepunt lag wat dit betreft nog in Oude Tonge, waar zich zeker 100 brandweerlieden uit vele plaatsen verzamelden, waaronder uit Tilburg, Nijmegen, Rotterdam, Breda en Den Haag. Op dit gebied waren het niet alleen de te hulp gesnelde brandweren die zich verdienstelijk maakten, ook de korpsen uit de getroffen gebieden zelf weerden zich. Zo lukte het de Sliedrechtse brandweer in vier dagen een gehele woonwijk van plusminus 700 woningen droog te leggen.³⁵ Maar ook met de broodnodige lichtaggregaten snelde de brandweer te hulp. De Edese brandweer deed goed werk in Dinteloord en op Goeree-Overflakkee. Maar ook Breda en Eindhoven wisten van wanten.³⁶

Op Goeree-Overflakkee werd met maar liefst duizend meter brandslang de uitgevallen waterleiding vervangen. Met deze hoeveelheid slang lukte het een dub-

³¹ Brief van de gemeente Oude Tonge aan de Districts-Inspecteur van het Brandweerwezen voor Zuid-Holland en Utrecht, d.d. 24-10-1953, brief van J.B.H. Roelofs, Districtsinspecteur voor het Brandweerwezen, d.d. 6-11-1953. Dossier brandweer Oude Tonge, nr. 2053, Korpora. Erfgoed Publieke Veiligheid, Apeldoorn.

³² v. K., ‘De watersnood en de brandweer’, 36, 38.

³³ Idem, 35.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibid.

³⁶ Idem, 36.

bele verbinding te maken ter overspanning van een groot gat in de dijk bij Stellendam, waar de drinkwaterleidingbuizen onklaar waren geworden. Verschillende gemeenten konden toen weer profiteren van het intact gebleven pompstation te Oudorp. Met behulp van de autospuit te Melissant kon tevens de watertoren in Sommelsdijk weer worden gevuld via een ruim 500 meter lange noodleiding van brandslangen. Het verbruik kon toen netjes worden geregeld. Het dagverbruik voor Middelharnisen Sommelsdijk werd 's nachts in de toren van Sommelsdijk gepompt en overdag profiteerden de gemeenten Goedereede, Stellendam, Herkingen, Melissant, Dirksland en Ouddorp van de noodleiding.³⁷

Op Goeree-Overflakkee werd met maar liefst duizend meter brandslang de uitgevallen waterleiding vervangen.

De Rotterdamse brandweer ging naar Strijen om onder andere huizen schoon te spuiten, zoals die van De Lier, en met hetzelfde doel werd ook Numansdorp aangedaan. Ook andere, specifieke diensten werden geleverd. Zo moest een bunker worden opgeblazen, maar die zat nog half in de duinen vast. Om de bunker los te krijgen werd het zand er omheen weggespoten.

In Goeree-Overflakkee, aardappelland, zaten de boeren met bemodderde aardappelen die daardoor onverkoopbaar waren geworden. Maar ook het reinigen daarvan was voor de brandweer niet teveel gevraagd. 'De brandweer wist wat slangen schrobben is, dus waarom dan geen aardappelen reiniging op grote schaal', zoals *Brand. Officieel orgaan van de Koninklijke Nederlandsche Brandweervereniging* in maart 1953 berichtte. En op Rozenburg werd dit kunstje toegepast bij het reinigen van gevels van woningen, hoewel een foto ook laat zien dat vrouwelijke inwonsters de muren aan het schoonschrobben waren en de brandweer hen van water voorzag.³⁸

Steunbetuigingen, geld en hulp uit het buitenland

De Nederlandse brandweertochten die niet konden gaan helpen hebben in gedachten meegeleefd en doormiddel van radio en pers zich geprobeerd een voorstelling te maken van de soms onoverwinnelijke problemen waar de brandweer in het rampgebied voor stond. Dat dit ook in het buitenland zo werd gevoeld, daarvan getuige onderstaand telegram van de directeur-generaal van de Italiaanse brandweer, dat via Holland Radio P.T.T. binnenkwam:

³⁷ Ibidem.

³⁸ Idem, 36-37.

Het Italiaanse corps brandweerlieden, zeer gevoelig voor de verschrikkelijke catastrofe, betuigt haar innige solidariteit met de Hollandse collega's, welke bij de moeilijke hulpverlening te werk zijn gesteld om de bevolking van de overstromde gebieden te kunnen redden, terwijl zij afwacht om gezamenlijke humanitaire hulp te kunnen verlenen.³⁹

De Italiaanse brandweer bood dus zelfs aan om ter plaatse te komen helpen. Solidariteit werd voorts betuigd door Portugal, Luxemburg, en België, dat, hoewel dit zelf ook van de overstromingen te lijden heeft gehad, tevens hulp aanbood. De Luxemburgse collega's zamelden geld in. Uiteindelijk haalde de Luxemburgse Brandweer Federatie onder de brandweerkorpsen een bedrag op van maar liefst 10.000 gulden. Een cheque van dit bedrag werd op zaterdag 17 maart door de Algemeen Secretaris van de Luxemburgse Federatie overhandigd aan de voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten, A. Jonker. In een brief werd door de Luxemburgse Federatie het voorbehoud gemaakt dat het bijeengebrachte geld uitsluitend mocht worden besteed voor de gezinnen van het brandweerpersoneel in Nederland die het slachtoffer van de watersnood waren geworden en dat geen hulp mocht worden verleend in gevallen, waarin van overheidswege werd voorzien. Er is vervolgens een Brandweer Hulpfonds Watersnood 1953 ingesteld, waarin de Luxemburgse gift en nog enkele andere bedragen zijn gestort. Uit het hoofdbestuur is een commissie gevormd die bestond uit de heren Ph.C. Harmsen, A.J.W. Mathijssen en ir. S. Moesker. Deze commissie zou het hoofdbestuur adviseren over de verdeling van de gelden. Andere bijdragen aan het fonds werden gedaan door: De Vereniging 'Arnhems Brandweer' (750 gulden) en het brandweerkorps van Baarle-Nassau (25 gulden).⁴⁰

Het Brandweer Hulpfonds Watersnood 1953 stond los van het Rampenfonds en was meer te beschouwen als een soort adoptiefonds. Het Rampenfonds moest echter voorgaan, dus korpsen, die daaraan nog geen bijdrage geleverd hadden, moesten in de eerste plaats aan het Rampenfonds denken.⁴¹

Zoals gezegd bood zowel Italië als België ook hulp op locatie aan, en die kwamen, net als Fransen, Duitsers en zelfs Amerikanen. Het meest spectaculair was de Italiaanse brandweer, schrijft het vakblad *Brand* terecht. Dit gold zowel voor hun uitrusting als voor de omvang van de eenheid. Daarom zal hier wat uitgebreider op de rol en betekenis van de Italiaanse brandweer tijdens de Watersnoodramp worden ingegaan.⁴²

In Italië was en is de brandweer nationaal georganiseerd in plaats van gemeentelijk. De brandweerlieden droegen in 1953 militaire uniformen, bruinachtig van kleur,

³⁹ De Redactie, "Watersnood 1953", 22.

⁴⁰ 'Nagekomen berichten', in: *De brandweer. Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten* 2 (1953) 35. Anoniem, 'Brandweer Hulpfonds Watersnood 1953', in: *De brandweer. Maandblad van de Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten* 2 (1953) 66-67.

⁴¹ Anoniem, 'Brandweer hulpfonds Watersnood 1953', 67.

⁴² v. K., 'De watersnood en de brandweer', 37.

met militaire distinctieven. Hun kepi's en helmen waren voorzien van een brandweembleem (zoals dat nu nog in gebruik is): twee bijlen die elkaar kruisen in een rood cirkeltje waaruit een vlam slaat. In dit rode cirkeltjes staat het nummer van het korps vermeld, met bijvoorbeeld nummer 1 voor dat van Rome.⁴³ Het materieel was rood-wit gekleurd, waaronder amfibievoertuigen van het 83ste korps uit Turijn. Vooral dit deed het volgens voornoemd blad, waarin werd gesteld: 'Misschien zijn er wel Nederlandse brandweelieden geweest, die met een afgunstige blik naar deze deputatie van het Corpo Nazionale Vigili del Fuoco hebben gekeken'.⁴⁴

Behalve uit Turijn was de Italiaanse brandweer afkomstig uit: Rome, Alessandria, Ancona, Bologna, Bolzano, Brescia, Ferrara Genua, Milaan, Napels, Novara, Padua, Pavia, Piacenza, Reggio Emilia, Sondrio, Treviso, Venetië, Verona en Vicenza. Daarnaast waren zes man met een technische achtergrond aanwezig van het Direzione Generale Servizi Anticendi en een technicus van Imcaradio, een gespecialiseerde amfibieënreparateur en twee spoorwegbeambten.⁴⁵

De concentratie van alle medewerkers en al het materieel vond plaats in Milaan, waar het brandweercommando nauw samenwerkte met de spoorwegen. De expeditie-eenheid zou zich namelijk per trein naar Nederland begeven.

Naast de wagons voor het personeel, 154 man, was de trein uitgerust met rijtuigen met twee 'auto's', twee radioauto's (verbindingsauto's), een ambulance, zes FIAT 640/N vrachtwagens, 5 GMC amfibieën (DUKW's), een amfibie Jeep (een Ford GPA, gebaseerd op de door Ford gebouwde Jeep, ook wel Seep, van Sea Jeep, genoemd), een lichte vrachtwagen, een gereedschapswagen, een veldkeuken, een generator, een tankautospuit FIAT 640/N en een motorfiets, maar ook veel licht materieel, zoals boten met en zonder buitenboordmotoren, touw, slaapzakken, rubberlaarzen, leren jassen, proviand, fotomateriaal en zelfs duikersuitrustingen.

Het konvooi bestond uit een gemengd eerste en tweede klas rijtuig, twee derde klas rijtuigen, een goederenwagon met kantoor- en kleine spullen, een verwarmingsvoertuig en 18 open goederenwagons voor het grote materieel.⁴⁶

Dit (brandweer)hulptransport over het spoor mag waarschijnlijk een unicum worden genoemd. In de middag van maandag 9 februari passeerden de in totaal maar liefst 25 rijtuigen de Nederlandse grens en werd station Roosendaal aangedaan. In de wachtkamer werden de Italiaanse hulpverleners onthaald op soep, koffie en spaghetti! Na een kort oponthoud vervolgde de trein haar reis naar Zevenbergen,

⁴³ *Algemeen Handelsblad* (12 februari 1953).

⁴⁴ v. K., 'De watersnood en de brandweer', 37-38.

⁴⁵ Michele Sforza, 'La tragedia della notte di Sant'Ignazio. L'alluvione dell'Olanda del 1953', in: *Quaderni di Storia Pompieristica* 1 (2020) 3-19, aldaar 6-15.

⁴⁶ Carlo Malagamba, 'La tragica notte di S. Ignazio nell'inverno del 1953 in Olanda', internetpublicatie op ReadKong van het *Archivio Storico Vigili del Fuoco Torino*, <https://it.readkong.com>, aldaar: <https://it.readkong.com/page/la-tragica-notte-di-s-ignazio-nell-inverno-del-1953-in-6391139>, 9-10, <https://www.provinz.bz.it/sicherheit-zivilschutz/brandschutz/berufsfeuerwehr/willys-jeep-amphibienfahrzeug.asp>

- 14** Twee van de 18 open goederenwagens van de Italiaanse brandweer expeditie-eenheid met daarop een Fiat 640/N vrachtwagen en een DUKW van het brandweerkorps van Padua te Zevenbergen.

Nationaal Archief, Den Haag. Fotograaf H.J. Stuvel

- 15** Italiaanse brandweerlieden aan het werk bij het Hollands Diep.

Zeeuws Archief, Archief Rijkswaterstaat Deltadienst afdeling voorlichting. Fotograaf Frits Gerritsen

de eindbestemming.⁴⁷ Daar werd dr. ir. Carlo Malagamba, de commandant van het nationale brandweerkorps uit Italië en bevelvoerder van het hulpkorps, nog diezelfde dag begroet door de burgemeester, H. Schaminée (1905-1988).⁴⁸

De 'reusachtige trein', aldus het *Algemeen Handelsblad*, werd geparkeerd op de sliplijn naast de suikerfabriek in Zevenbergen. Deze fabriek ging samen met de trein het kwartier van de Italiaanse brandweer vormen. De Italianen werkten aanvankelijk aan het herstel van de grote dijk langs het Hollands Diep aan de Brabantse zijde.⁴⁹

Maar ook de buitenlandse brandweereenheden maakten noodverlichtingen, spotten huizen schoon, riolen door en hielpen kelders leegzuigen of borgen lijken van mens en dier.⁵⁰ De commandant van de Tilburgse brandweer, F. Flameling, verklaarde later: 'Wat de Italiaanse brandweer-organisatie met haar bewonderingswaardige uitrusting, onmiddellijk na het uitbreken van de waterramp aan hulpvaardigheid heeft ten toon gespreid, dat grenst aan het ongelooflijke'.⁵¹ Overigens gaf de Italiaanse deputatie ook acte de présence bij de uitvaart van de omgekomen brandwacht en brandweercommandant te Halsteren.⁵²

Maart: fase 2

Nadat brandweren uit alle delen van het land tijdens het voltrekken van de Watersnoodramp direct, soms op eigen initiatief, hulp boden in het rampgebied, werd in maart weer een beroep op hen gedaan. Volgens Flameling bleef de ontredde ring zo groot dat de geteisterde dorpsgemeenschappen niet in staat waren om de opruimings- en bergingswerkzaamheden met eigen middelen te verrichten.⁵³ Op 4 maart deed de minister van Binnenlandse Zaken, dr. L.J.M. Beel, daarom een telegrafische oproep aan Burgermeester en Wethouders van Amsterdam, Utrecht, Groningen, Tilburg, Nijmegen, 's-Hertogenbosch, Breda en Amersfoort om beroepsbrandweerpersoneel ter beschikking te stellen voor het verrichten van opruimingswerkzaamheden op Goeree en Overflakkee en wel hoofdzakelijk in Oude Tonge.⁵⁴ Vanzelfsprekend werd gaarne aan deze oproep voldaan met het resultaat dat reeds in de loop van donderdag 5 maart achtereenvolgens in Middelharnis arrieverden:

⁴⁷ *Overijsselsch dagblad* (10 februari 1953).

⁴⁸ *Nieuwsblad van het Zuiden* (10 februari 1953), *Algemeen Handelsblad* (12 februari 1953).

⁴⁹ *Nieuwsblad van het Zuiden* (10 februari 1953).

⁵⁰ v. K., 'De watersnood en de brandweer', 38.

⁵¹ *Nieuwe Tilburgsche Courant* (19 maart 1953).

⁵² D., 'Heldenmoed', 36.

⁵³ *Nieuwe Tilburgsche Courant* (19 maart 1953).

⁵⁴ NL-HaNA, BiZa / Bescherming Bevolking, 2.04.5051, inv.nr. 229, J.B. Schuitemaker, 'Nogmaals de watersnood en de brandweer', in: *Brand. Officieel orgaan van de Koninklijke Nederlandse Brandweervereniging* 4 (1953) 56, 59.

DE HEER MINISTER.

min v biza gv
pol telcentr ut
telexbericht no. 77 den haag, 4 maart 1953, 17.05 uurb =aa=

aan: de burgemeester en wethouders van
amsterdam,
utrecht,
 groningen,
tilburg,
nijmegen,
's-hertogenbosch,
breda,
amersfoort.

ter kennisgeving aan de districtsinspecteurs van het brandweer-
wezen.

Handwritten notes:
↓
17/3
propositie van
17/3

Handwritten notes:
Handwritten signature
afgehoort ten
kennis van
aanbeveling
Handwritten signature
Handwritten signature

de commissaris der koningin in de provincie zuid-holland heeft
een dringend beroep op mij gedaan om bemiddeling te verlenen, dat
ten behoeve van de hulpverlening op goeie-overflakke (hoofdzake-
lijk in oude tonge) de beschikking wordt verkregen over beroeps-
brandweerpersoneel, dat aldaar gedurende ongeveer 14 dagen zou
kunnen worden belast met opruimingswerkzaamheden. in verband met de
min of meer technische aspecten van deze werkzaamheden (vele hu-
zen verkeren b.v. in bouwvallige staat) en het feit, dat daarbij
nog verscheidene lijken zullen worden aangetroffen is het niet wel
mogelijk de werkzaamheden uit te voeren met personeel, dat in deze
niet over enige ervaring beschikt.

ik zou het bijzonder op prijs stellen indien ik per omgaande

van u zou mogen vernemen of u bereid bent in deze uw medewerking
te verlenen en een beroep te doen op de medewerking van uw gemeen-
telijk brandweerpersoneel. bij eventuele inschakeling van dit per-
soneel ware dit zo mogelijk te voorzien van klein materiaal, zoals
pikhouwelen en touwen.

ter bepaling van de gedachten over het benodigde aantal man-
schappen moge ik u nog mededelen, dat ik daaromtrent de volgende
aanbeveling zou willen doen:

amsterdam	15
utrecht	10
groningen	5
tilburg	5
nijmegen	5
's-hertogenbosch	5
breda	5
amersfoort	5

Handwritten note:
aanbeveling heeft voortgang
van 13 man die voor de komende
dagen kunnen worden. dit onder
deze voorwaarden van 17/3
brandweerpersoneel. de voor
deel van het. de voor
dat dit, waar reeds 49
enot. per postuum bekracht
17/3 LR.

voor betrokkenen zal ter plaatse voor lagering en voeding
worden gezorgd.

de vergoeding van de kosten van deze hulpverlening zal t.z.t.
worden geregeld.

de minister van binnenlandse zaken,
get. beel.

min v biza gv
pol telcentr ut

16 Het telegram dat minister Beel op 4 maart liet uitgaan om op-
nieuw de hulp in te roepen van de Nederlandse brandweer.

Nationaal Archief, Den Haag. Foto auteur

17 De Amsterdamse brandweer aan het werk in Oude Tonge (Goeree-Overflakkee).

Stadsarchief Amsterdam

Uit Amsterdam: 15 man, te weten een brandmeester, een hoofdbrandwacht en 13 brandwachten, voorzien van pikhouwelen, sloopgereedschap, schoorsteenladders en steigertouwen;

Uit Nijmegen: een autospuit met bezetting, bestaande uit een onderbrandmeester en 4 brandwachten;

Uit Breda: een open transportwagen met 5 brandwachten;

Uit Tilburg: een gesloten transportwagen met 5 brandwachten;

Uit Den Bosch: 4 brandwachten;

Uit Groningen: een gesloten transportwagen met 2 hoofdbrandwachten en 3 brandwachten.

Op 6 maart arriveerde nog een groep uit Utrecht bestaande uit een onderbrandmeester en 9 brandwachten. De totale brandweesterkte bedroeg daarmee 49 man.

Op verzoek van de Afdeling Openbare Orde en Veiligheid van het Ministerie van Binnenlandse Zaken werd aan de brandmeester M. Mey uit Amsterdam het bevel over de gezamenlijke brandweergroepen opgedragen. De eerste taak van brandmeester Mey was om na aankomst in Middelharnis te zorgen voor onderdak. Dit

was gelet op de grote schade uiteraard niet eenvoudig. Uiteindelijk werden voorlopig twee lokalen in een openbare lagere school ter beschikking gesteld met het benodigd aantal kribben. Deze lokalen en kribben waren bestemd voor een tweede werkploeg uit Haarlem, die binnen enige dagen zou komen. De op 5 maart aangekomen ploegen werden hier gelegerd. De ploeg uit Utrecht vond de volgende dag onderdak in een lokaal gelegen boven de centrale keuken, van waaruit ook het eten werd verstrekt.⁵⁵

De kortste weg van Middelharnis naar Oude Tonge stond nog onder water, zodat via een omweg over met zandzakken gerepareerde binnendijken naar Oude Tonge moest worden gereden, een afstand van +/- 18 km. Dit tweemaal per dag afleggen van die afstand met grote kans op het defect raken van de voertuigen ten gevolge van de slechte weg, was bezwaarlijk en tijdrovend. Op voorstel van de kapitein van de mariniers Robert Hidde (Bobsje) de Jonge Oudraat (1921-2003), die toen met een detachement mariniers in Oude Tonge lag, werd daarom na enige dagen verhuisd naar een door hem ter beschikking gesteld kampschip gelegen in Oude Tonge. Deze verblijfplaats had bovendien als voordeel dat langer kon worden doorgewerkt. De mariniers belastten zich met de verzorging van het brandweerpersoneel. De ligging was iets primitiever dan in Middelharnis, maar dit minder gerief woog ruimschoots op tegen de voordelen.⁵⁶ Er was gezorgd voor een goede kledinguitrusting en een groepje plattelandsvrouwen nam de voedselvoorziening voor haar rekening, die aan niets te wensen overliet.⁵⁷

De Utrechtse brandweergroep, die een goed onderdak vond in Middelharnis, had aanvankelijk enig bezwaar tegen de verhuizing. Maar nadat de commandant van de Utrechtse brandweer (E. Priester) zich persoonlijk van de toestand op de hoogte stelde en de voordelen van een verblijf in Oude Tonge boven dat in Middelharnis inzag, sloeg ook de Utrechtse brandweer haar bivak in het kampschip op. De burgemeester van Oude Tonge was met de nieuwe situatie zeer ingenomen.⁵⁸

Uit de ambtsberichten van de brandweer die vervolgens vanuit Oude Tonge binnenkwamen schreef de pers 'wat zich daar op de Zeeuwsche en Zuid-Hollandse eilanden, om West-Brabant niet te vergeten, nog steeds afspeelt, vertoont

⁵⁵ Schuitemaker, 'Nogmaals de watersnood en de brandweer', 59.

⁵⁶ In Adri van Vliet, Willem J.J. Geneste, *Operatie Noach. De hulpverlening door de Koninklijke Marine en de Watersnoodramp van 1953* (Den Haag 2003) wordt in het hoofdstuk 'Het Korps Mariniers' de inzet van de mariniers tot 12 februari behandeld. Hun verrichtingen daarna komen niet aan bod en bijgevolg ook de samenwerking met de brandweer niet. In het bewuste hoofdstuk staat echter wel een foto van veel later met als bijschrift 'Mariniers ruimen rommel op te Oude Tonge, maart 1953'. Het aantal mariniers en brandweermensen op deze foto is echter ongeveer fiftyfifty. Schuitemaker, 'Nogmaals de watersnood en de brandweer', 59. Zie over De Jonge Oudraat: https://nl.wikipedia.org/wiki/Robert_de_Jonge_Oudraat en: <https://www.tracesofwar.nl/persons/44111/Jonge-Oudraat-de-Robert-Hidde-Bobsje.htm>

⁵⁷ *Nieuwe Tilburgsche Courant* (19 maart 1953).

⁵⁸ Schuitemaker, 'Nogmaals de watersnood en de brandweer', 59, *Jaarboek Nederlandse Vereniging van Brandweercommandanten 1953-1954, 1954-1955*, 66.

18 Mariniers en brandweermannen gezamenlijk aan het werk in Oude Tonge.

Watersnoodmuseum, Ouwerkerk

het beeld van een werkelijk drama.⁵⁹ Dit leidde in tweede instantie alsnog tot zorg over de uitrusting van de brandweerlieden. Ze waren weliswaar allen gekleed in een brandweertenuue, zodat ze tegen een stootje konden, maar de werkzaamheden die verricht moesten worden bestonden hoofdzakelijk uit het omzetten en opruimen van aangespoeld wrakhout, bestaande uit weggeslagen boerenschuren, deuren, kozijnen, vloeren, daken enzovoorts, waartussen grote hoeveelheden losgeslagen balen stro. De gehele dag moest worden gewerkt in water dat 30-70 cm hoog stond. Dit maakte het dragen van lieslaarzen noodzakelijk. Om besmettingsgevaar tegen te gaan was het bovendien nodig de handen te bedekken met rubberhandschoenen. De meegebrachte rubberhandschoenen waren echter spoedig gescheurd.⁶⁰

In de eerste dagen kon slechts de beschikking worden verkregen over 12 paar lieslaarzen, de overige manschappen moesten het voorlopig met lage rubberlaarzen doen. Dit maakte een speciale werkverdeling noodzakelijk.

De met lieslaarzen uitgeruste manschappen werden opgesteld in het water. Ze gaven het hout en dergelijke door aan de rest van de op de drogere plaatsen opgestelde manschappen, die dit op stapels legden. Met behulp van een lier, waarover een aanwezige Rotterdamse werkploeg beschikte, respectievelijk van een GMC truck van de Landmacht, ter beschikking gesteld door de kapitein van de mariniers, werden de stapels naar een bepaalde plaats getrokken, waar het hout op wagens werd geladen en tot buiten het dorp werd vervoerd.

⁵⁹ *Nieuwe Tilburgsche Courant* (19 maart 1953).

⁶⁰ Schuitemaker, 'Nogmaals de watersnood en de brandweer', 59.

Na enige dagen werd het tekort aan lieslaarzen aangevuld door de Nederlandse Heide Maatschappij. Bovendien werd door de Provinciale Stichting Maatschappelijk Werk en het Rode Kruis te Den Haag een ruim voldoende aantal rubberhandschoenen van prima kwaliteit verstrekt. 20 lieslaarzen van ondeugdelijke kwaliteit werden omgeruild voor betere. Een groot aantal gebruikte, doch nog goede sokken, werd afgestaan, zodat de manschappen, die natte voeten hadden gekregen, een paar droge sokken konden aantrekken.

Het Rode Kruis in Oude Tonge zorgde voor kleding en gaf 50 warme truien in bruikleen. De vrouwelijke vrijwilligers belastten zich met het wassen van de kleding. Het drogen daarvan geschiedde met behulp van een 'heater', verstrekt door de Provinciale Stichting Maatschappelijk Werk. Over een gebrek aan medewerking had men dus niet te klagen.

En deze ondersteuning van de hulpverleners was zoals gezegd geen overbodige luxe. Flaming berichtte: 'Zoals de werkelijkheid is, daarover is zelfs een ooggetuige verslag nog onduidelijk. Het werk is onoverzichtelijk en je weet niet waar te beginnen. Er ligt hier een dijk van 300 m. lang over de gehele lengte opgestapeld met wrakhout. Ondenkbaar wat er niet in zit; en daaronder uit komen nog steeds slachtoffers: mannen, vrouwen en kinderen.'⁶¹

Achtereenvolgens zijn door de brandweerploegen de volgende terreinen stelselmatig bewerkt: een terrein gelegen achter het Verenigingsgebouw. Dit kwam op 10 maart gereed. Diezelfde dag steeg het water weer met grote hevigheid en moesten niet minder dan tien lijken geborgen worden. En het aantal kadavers van vee dat aanspoelde was bijna legio. Al dit bergingswerk was een sinistere bezigheid.⁶² Voor het zoeken naar slachtoffers werden bootpatrouilles ingesteld. Tegen besmettingsgevaar waren de manschappen de dag na hun aankomst ingeënt tegen tyfus door de plaatselijke arts.⁶³

Op verzoek van de kapitein van de mariniers werd daarop een nieuw bergingsproject ter hand genomen in de omgeving van de Julianastraat, Emmastraat en Wilhelminastraat. Deze buurt was zwaar getroffen. Een gehele rij huizen aan de Julianastraat was tot op de fundering door het water weggeslagen evenals een rij huizen aan de Stationsweg. Gehele gezinnen waren hier door het water meegevoerd en omgekomen. Andere huizen in de buurt waren zeer zwaar gehavend, buitenmuren weggeslagen, enzovoorts. In de tuinen tussen deze huizen waren het wrakhout uit de polders en van de huizen zelf, alsmede kadavers en stromijten terecht gekomen. De manschappen moesten hier in 60 tot 70 cm water werken, waardoor herhaaldelijk de laarzen volliepen bij het stappen in de gaten en dergelijke. Dagelijks werden slachtoffers geborgen en een aantal kadavers weggevoerd. De lieslaarzen en rubberhandschoenen kwamen hier goed van pas.

⁶¹ *Nieuwe Tilburgsche Courant* (19 maart 1953).

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Schuitemaker, 'Nogmaals de watersnood en de brandweer', 60.

Op initiatief van de kapitein van de mariniers, die zijn jongere mariniers gaarne aan de oudere en meer ervaren brandwachten zag toegevoegd, werden deze en ook de verdere werkzaamheden verricht in samenwerking met de mariniers.⁶⁴ De verstandhouding tussen de brandweerlieden en de mariniers was naar Flaming onbevredigend 'allervoortreffelijkst'. 'Een teamgeest, welke in een woord loffelijk kan worden genoemd.'⁶⁵

Besluit

Op 14 maart naderden de bergingswerkzaamheden in Oude Tonge hun voltooiing. De hulpverleners raakten zichtbaar vermoeid. Daarom werd besloten zondag 15 maart een rustdag te nemen. De eerste zondag was met toestemming van de burgemeester van het strengreligieuze dorp Oude Tonge doorgewerkt. De rustdag werd onder andere besteed aan het bezichtigen van de doorgebroken dijken.

Maandag 16 maart werd aan een nieuw bergingsobject begonnen, dit keer aan de Zuidijk. Hier was hetzelfde beeld te zien, met dit verschil dat niet langer in het water gewerkt hoefde te worden. Op 18 maart was ook deze klus geklaard, waarbij weer meerdere slachtoffers geborgen en kadavers verwijderd werden.

Op 19 maart werd de gehele brandweerploeg met de mariniers ten slotte ingezet voor bergingswerkzaamheden in een kleine polder aan de weg richting Den Bommel. Hiermee waren de werkzaamheden zo goed als voltooid. Het nog te verrichten werk, grotendeels bestaande uit het opladen van hout enzovoorts, kon door burgers worden overgenomen. In overleg met de burgemeester werd daarom besloten op 20 maart af te reizen. In totaal werden 65 slachtoffers geborgen en verscheidene kadavers verwijderd. Geld en voorwerpen van waarde die waren gevonden werden aan de politie overgedragen.

Tijdens het verblijf van de brandweerploegen op Goeree-Overflakkee hebben de minister van Binnenlandse Zaken, de Commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland, de hoofdinspecteur en een inspecteur van het Brandweerwezen alsmede de commandanten van de brandweer in Utrecht, Tilburg, 's-Hertogenbosch, Breda, Nijmegen en Amsterdam een bezoek aan Oude Tonge gebracht en de werkzaamheden in ogenschouw genomen.

De dag voor het vertrek bracht ook de commandant van het Korps Mariniers, generaal-majoor P.J. van Gijn nog een bezoek. Van deze gelegenheid maakte kapitein De Jonge Oudraat gebruik om een gezamenlijke bijeenkomst van mariniers en brandweerpersoneel te beleggen. Namens de gezamenlijke brandweerkorpsen werd aan de kapitein een sigarettenkoker met inscriptie aangeboden als dank voor de voortreffelijke samenwerking tussen beide, in wezen zo verschillende groepen

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ *Nieuwe Tilburgsche Courant* (19 maart 1953).

en voor de uitstekende verzorging waartoe de kapitein had meegewerkt. De brandmeester Mey ontving eveneens een sigarettenkoker met inscriptie.

Alvorens het rampgebied definitief te verlaten woonden vele brandwachten nog een kerkdienst bij, die door de vlootpredikant voor de mariniers van alle gezindten werd gehouden. Om 9 uur werd door een deputatie van mariniers, brandweer en R.I.M.I. (Reparatie Inrichtingen Materieel Inspectie van de Koninklijke Landmacht) een krans gelegd op het massagraf van de slachtoffers waarbij alle brandweerlieden aanwezig waren. De gelden daarvoor werden bijeengebracht door de mariniers en de gezamenlijke brandweergroepen.

Abstract

The fire brigade was the first to dispatch emergency teams to the disaster area and provide assistance day and night, thanks to its omnipresence and versatility. This meant that local, voluntary firefighters were probably among the first rescue workers to fall victim.

This contribution thrusts the fire brigade as a rescue service during the flood into the spotlight. This shows both the initial and the subsequent assistance provided by local fire brigades and additional units from outside the disaster area. Research has shown that the role played by the Dutch fire service – not to mention the Italian fire brigade – was massive and hugely significant, especially considering they worked under very dire circumstances and with limited resources.

Keywords

Dutch flood 1953, fire brigade, disaster relief, Zeeland, North Brabant, South-Holland

Over de auteur

Louis Ph. Sloos (1972) studeerde geschiedenis en boekwetenschap aan de Universiteit Leiden en promoveerde tevens aan deze instelling. Zijn belangstelling gaat vooral uit naar de (militaire) geschiedenis, cultuur, het boek en de publieke veiligheid in de Vroegmoderne Tijd en de negentiende eeuw. Als actief onderzoeker en publicist heeft hij een zeer groot aantal publicaties op zijn naam staan. Hij is werkzaam als senior conservator bij Korpora, Erfgoed Publiek Veiligheid en is hoofdredacteur van *Veilig. Jaarboek Korpora, Erfgoed Publieke Veiligheid*.